

A szakértői bizonyítási rendszer megújításának szükségessége Az igazságügyi szakértői névjegyzék (A szakértői bizonyítás vizsgálata II. B. ponthoz)

Bevezetés

Az elmúlt évek – a különböző jogalkalmazók általi bírálatokkal és véleményekkel megerősítve – joggyakorlat elemzése egyértelműen bebizonyította, hogy az igazságügyi szakértői tevékenység minden elemében alapjaiban megújításra szorul. Az alapvető jogok biztosa jelentésében arra hivatkozik, hogy „*a Kúria és az OBH elnökeinek válasza szintén azt támasztják alá, hogy az igazságügyi szakértői működés problémákkal terhelt*”.¹ Az igazságügyi szakértői tevékenység rendszerének és jogi szabályozásának átalakítása, szemléletváltása indokolt, időszerű és szükséges!² A személyi és vagyoni viszonyok új Kódexben történő szabályozása megkövetelheti a szakértői bizonyítás rendszerének³ teljes felülvizsgálatát és gyökeres átalakítását, kiemelten az igazságügyi szakértőkre vonatkozó jogszabályok módosítását is. A szakértői bizonyítás vizsgálatának összefüggő kérdései, mint például a megfelelő és legalkalmasabb szakértő kiválasztása, a szakvélemény határidőben történő előterjesztésének kérdésköre, a szakvélemény aggályosságának eldöntése, a szakvélemény fogyatékoságainak megszüntetési lehetőségei polgári, közigazgatási és büntetőügyekben egyaránt felmerülhetnek.

Társadalmi szempontból nem kérdéses, hogy mindenekelőtt az ítékezés lehető legmagasabb színvonalának biztosítása a legfontosabb cél, ez pedig kétségtelenül megköveteli a szakértői bizonyítás rendszerének teljes megújítását és a jelenleginél hatékonyabb működését. Arról, hogy egy évben bírósági/hatósági kirendelésre hány darab szakvélemény készül tudomásom szerint – a szakértői tevékenységről vezetett nyilvántartás feldolgozásának hiánya miatt⁴ – nincs semmilyen hiteles összesítés, de bizonyára ezek száma több ezerre tehető. Az igazságügyi szakértői névjegyzék (továbbiakban: névjegyzék) összeállításának, illetve vezetésének legfőbb célja, hogy a különböző szakterületeken kompetenciával bíró szakértőket (magánszemélyeket, gazdasági társaságokat) a felhasználó számára megjelenítse. Álláspontom szerint névjegyzéket kizárólag akkor érdemes vezetni, ha abba a szakterületek legfelkészültebb, legképzettebb, szakmájukat kiemelkedő szakmai színvonalon művelő, valamint a személyes alkalmasság követelményeinek megfelelt szakértők kerülhetnek be.

1. Névjegyzék és a szakértői bizonyítás hatékonysága

Jelen tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a szakértői bizonyítás rendszerében a névjegyzék - mint az egyik kiemelkedően fontos elem - a szakértői bizonyítás gyakorló szereplőinek (bírák, ügyészek, ügyvédek, szakértők) véleményével megalapozva miként lenne úgy módosítható, hogy az növelje a szakértői bizonyítás hatékonyságát. Az említett cél érdekében a tanulmány felvázolja a jelenlegi jogi szabályozást, idézi az ombudsmani jelentésben a névjegyzékkel kapcsolatban megfogalmazott aggályokat és a tárgykörben

¹ AJB-7888/2012. számú jelentés 14. és 21. oldal

² MISZK Környezettudományi Szakbizottság véleménye (www.miszk.hu)

³ A szakértői bizonyítás rendszere; kapcsolódó jogszabályok (pl. Pp. 177-183. §. 2005. évi XLVII. törvény) és kamarai szabályzatok (Működési, Etikai), a módszertani elvek (módszertani levelek), névjegyzék, a szakvélemény értékelése, fogyatékoságainak megszüntetése

⁴ 2005. évi XLVII. törvény 12/A. § (1) bekezdés és 19. § (2) bekezdés

elérhető publikációk vonatkozó részleteit, majd ezt követően – vitaindító szándékkal – javaslatot tesz a feltárt problémák orvoslására.

A perhatékonyság elve,⁵ illetve a szakértői bizonyítás hatékonysága sérülhet, ha a szakértői vélemény alkalmatlansága miatt esetlegesen több szakértő kirendelésére kerül sor. [...] „*nincs hatékonyság, ha az elsőfokú eljárást megalapozatlanság [Pp. 252. § (3) bek.] vagy a szakértői bizonyítással kapcsolatos súlyos eljárási szabálysértés [Pp. 252. § (2) bek.] miatt meg kell ismételni. [...] Akkor tartjuk ezért hatékonynak a szakértői bizonyítást, ha az a per tisztességes elbírálását elősegíti, a lehető legkevesebb anyagi erőforrást igényli, továbbá ezen erőforrásoknak a bizonyításban közreműködő szereplők közötti elosztása hatékony (vagyis az alternatív elosztásokhoz képest vagy meggyorsítja a per elintézését, vagy olcsóbbá teszi azt, vagy emeli az ítékezés szakmai minőségét)*”.⁶

Az alapvető jogok biztosa szerint az igazságügyi szakértői névjegyzék, annak használata és adattartalma megújításra szorul. Az alapvető jogokkal összefüggő visszásság orvoslása és jövőbeni bekövetkezése lehetőségének a megelőzése érdekében az ombudsman felkérte az igazságügy minisztert, hogy tegye megfontolás tárgyává a névjegyzék adattartalmának megújítását. Az igazságügyi szakértői névjegyzéket tartalmazó honlap technikai átalakítása folytán, az automatikus támadások kivédése érdekében, az emberi és a gépi felhasználót megkülönböztető automatikus 11 karakterszámú tesztet kell minden lépésnél kitölteni. Ez a rendszer kezelhetőségét nagymértékben rontotta le, a körülményes felhasználói felület révén szinte használhatatlanná tette a nyilvántartást.⁷ Az igazságügyi szakértői működés megújításának legfőbb célja nem lehet más, mint az igazságszolgáltatás szakmailag színvonalas szakvéleményekkel, határidőre, pártatlanul és az állam számára gazdaságilag nem megterhelő módon történő kiszolgálása. A szakmailag színvonalas, megalapozott és megbízható szakvélemények előterjesztésének alapvető feltétele többek között a kompetenciák egyértelmű meghatározása, az Alaptörvényt, illetve egyes szakterületeken az Alkotmánybírósági határozatokat,⁸ továbbá a jogbiztonságot is sérthető képesítési feltételeket előíró jogszabályi rendelkezések felülvizsgálata és nem utolsósorban a névjegyzék adattartalmán keresztül a kirendelők megfelelő tájékozódása. Véleményem szerint a bíróságok hatékony működése, illetve a bírósági eljárások gyorsítása a szakértői bizonyítás rendszerének gyökeres átalakítását követeli meg.

2. A névjegyzék vezetése

A törvény szerint felhatalmazást kap a Kormány, hogy rendeletben állapítsa meg az igazságügyi szakértői névjegyzéket vezető hatóság vagy hatóságok kijelölését.⁹ A Kormány az igazságügyi szakértői névjegyzéket vezető hatóságként a minisztert jelöli ki.¹⁰ Az alapvető jogok biztosa jelentésében megállapítja, hogy „*az igazságügyért felelős miniszter azzal, hogy az általa vezetett igazságügyi szakértői névjegyzék tartalma nem nyújt kellő információt a*

⁵ A perhatékonyság elve azon módszerek alkalmazását követeli meg, amelyek elősegítik a perek ésszerű időn belül történő befejezését a költségek (pl. szakértői díjak) minimalizálása mellett

⁶ Metzinger Péter: *A szakértői bizonyítás hatékonysága a gazdasági perekben, de lege lata és de lege ferenda* Pázmány Law Working Papers 2012/13 8. oldal

⁷ AJB-7766/2013. számú jelentés: *Az igazságügyi szakértői tevékenységről* 9. és 21. oldal.

⁸ Például ABH 511/B/2007. továbbá ABH 2008, 3267, 3272.

⁹ *Az igazságügyi szakértői tevékenységről* szóló 2005. évi XLVII. törvény 31. § (4) bekezdés d) pontja

¹⁰ A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről 152/2014.(VI. 6.) sz. Korm. rendelet 80. §-a.

*jogalkalmazók számára a megfelelő szakértő kiválasztásához, a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben visszásságot idéz elő és tart fenn”.*¹¹

Álláspontom szerint a névjegyzék vezetésével kapcsolatos jelenlegi állapot sértheti az EU egyik legfontosabb jogi normáját, mégpedig a szubszidiaritás alapelvét, mely szerint az ügyekben született döntéseket azokon a szinteken kell meghozni, ahol azok eldöntésére a legtöbb információ áll rendelkezésre. Hogyan rendelkezhet a minisztérium a legtöbb információval arról, hogy egy bejegyzési kérelem esetében kinek milyen szakértelme van? A névjegyzék vezetésével kapcsolatban a minisztérium olyan szakmai döntésekbe, illetve azokon a területeken próbál az igazságügyi szakértésbe beleavatkozni, amihez nincs kellő mennyiségű információja, ezzel átveszi egy alacsonyabb szint – például az OBH, vagy a kamara – szerepét, ahol éppenséggel az adott ügy eldöntéséhez a legtöbb információ rendelkezésre áll. A szubszidiaritás alapelvét alkalmazva a területi kamaráknak és a legkiválóbb szaktekintélyekből álló szakbizottságoknak nem az lenne az egyik legfőbb feladata, hogy meghatározott szabályok szerint eldöntsék a jelentkezők szakmai alkalmasságát? Nem az lenne az igazságszolgáltatás alapvető érdeke, hogy a névjegyzékbe kizárólag a legfelkészültebb, szakterületükön a legkiválóbb szakértők kerüljenek be és a szakmailag alkalmatlan szakértők pedig minél előbb kerüljenek ki? Az EU Parlament 1997. május 13-i állásfoglalásában¹² és azóta is többször hangsúlyozta, hogy a szubszidiaritás elve a tagállamok számára kötelező érvényű jogi norma. A szubszidiaritás elve azt is elő írja, hogy adott rangsorban vagy struktúrában a fölsőbb szint nem veheti át azokat a szerepeket, amelyeket egy alacsonyabban elhelyezkedő szint szakszerűbb módon képes betölteni.¹³ Véleményem szerint a minisztérium, mint fölsőbb szint teljesen alaptalanul vette át a döntési jogkört akkor, amikor nem rendelkezik olyan információkkal, amelyekkel egy-egy szakmai alkalmasságot elbírálna.

Álláspontom szerint a jelenlegi „névjegyzékbe vételi rendszer” sértheti az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdését, mely szerint „*a magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik.*” Ugyanis, az a bírósági eljárásban kirendelt igazságügyi szakértő, aki igazságszolgáltatási résztevékenységet lát el, az ugyanúgy a független bíróság része, mint bármelyik bíró. Véleményem szerint a hatalmi ágak szétválasztásának elve sérülhet azzal, ha az igazságügyi szakértőket érintő legfontosabb ügyekben a minisztérium abszolút túlsúlya érvényesül. Jelenleg ugyanis a minisztériumon kívül gyakorlatilag senkinek nincs beleszólása többek között sem a névjegyzékbe való bekerülésbe, sem a szakmai alkalmasság kérdésébe, sem a szakértőket érintő jogszabályokba.

Továbbá a jelenlegi szabályozás élesen szemben áll az európai gyakorlattal és sértheti a kamara önkormányzatisághoz való jogát is. Először is azt jegyezném meg, hogy Európa legtöbb országában a bírósági eljárásokban közreműködő szakértőket a törvényszékek nevezik ki és a szakértői névjegyzéket a különböző bírósági hivatalok vezetik. Ugyanis a

¹¹ AJB-7766/2013. számú jelentés: *Az igazságügyi szakértői tevékenységről* 19. oldal.

¹² A szubszidiaritás elvének általános jelentése és célja egy bizonyos fokú függetlenség biztosítása egy alacsonyabb szintű hatóság számára egy magasabb szintű szervvel szemben, különösen egy helyi hatóságnak a központi hatósággal szemben. EUSZ. 5. cikk

¹³ Dr. Trócsányi László szerint: „*az Európai Unió egyre szélesebb területen kíván jogot alkotni, ami veszélybe sodorja a szubszidiaritás elvét, vagyis azt, hogy a különböző döntések azon a szinten születessenek meg, ahol az adott probléma keletkezik. [...] a tárca egyik feladata lesz az, hogy a szubszidiaritás elvének ellenőrzésében segítségére legyen az Európai Bizottságnak, és ha egy készülő jogszabály ezt sérti, akkor erre figyelmeztessen - jelezte.* (<http://www.jogiforum.hu/hirek/31898>)

szakmai alkalmasság kérdésében a bíróságok rendelkeznek a legtöbb releváns objektív információval. Angliában egyes szakterületeken – például az ingatlannal kapcsolatos ügyekben - az ítélethozók között a legnagyobb szakmai tekintéllyel rendelkező minősített szakértők vannak, akiket a bíróságok, mint szaktekintélyeket tartanak nyilván.

A fentiekhez példának említve azokat a területeket, ahol jogosultsági névjegyzékvezetés folyik, ott mindenhol kamarai hatáskörben van a névjegyzékbe vétel. Például a mérnöki és építész kamarákban a kamarai törvény 3. § (1) a) szerint „*névjegyzéket vezető szervként [...] vezeti az e tevékenységek folytatására jogosultak névjegyzékét*” Miért más és kevésbé önálló az igazságügyi szakértői kamara, mint a többi köztisztület? Miért rendelkezik kevesebb jogosultsággal az igazságügyi szakértői kamara, mint más kamarák?

3. A névjegyzékbe vételi eljárás és a névjegyzékbe kerülés feltételei

A névjegyzékbe vételi eljárás kialakításának egyik elemeként az igazságügyi szakértői szakterületek meghatározására az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételekről szóló 9/2006. (II. 27.) IM rendelet (a továbbiakban: Iszr.) került kiadásra. Ennek az lett volna a legfőbb célja, hogy az egyes szakmák kiemelkedő szakismerettel rendelkező tagjai kerülhessenek be a szakértői névjegyzékbe. Jögesetek tucatjaival bizonyítható, hogy ez egyes szakterületeken nem így van, különösen azokon a szakterületeken – például a (vagyon)értékeléssel kapcsolatos összes szakterület – ahol a bejegyzéssel a szakértő élethosszig tartó igazságügyi szakértői jogosultságot szerez, mindenféle szakmai továbbképzési kötelezettség nélkül.

A rendelet egyik legvitatottabb része az ingatlan-értékbecslés szakterület képesítési feltételei¹⁴ körül bontakozott ki. Alkotmánybírósági határozat,¹⁵ ombudsmani jelentések foglalkoztak a témakörrel. Még az is megtörtént, hogy pert indított ez ügyben a budapesti kamara az országos kamara ellen. Magának a jogszabálynak a megalkotása is számos vitát indukált. Többen megkérdőjelezték például, hogy megfelelt volna a jogalkotás rendjéről szóló jogszabálynak. Voltak, akik kijelentették, hogy „*fogalmuk sem volt a kompetencia körökről a minisztériumi köztisztviselőknek, akinek a neve számukra ismerős volt, vagy önként jelentkezett, azt behívták, és mindenki azt mondott ezzel kapcsolatban, ami neki elsősorban kedvező volt, vagy amit éppen eltalált*”. Köztudott, hogy például az ingatlanértékelés képesítési feltételeibe azért került bele az építészmérnöki végzettség kizárólagos kikötése és az ingatlanközvetítői képesítés – annak ellenére, hogy ezeknek nem sok köze van az ingatlanértékeléshez – mert a javaslattevő ilyen képesítésekkel rendelkezett. Európában nehéz lenne még egy olyan országot találni, ahol szakirányú diplomával (okl. ingatlanszakértő) nem, míg nem szakirányú diplomával (építészmérnök) pedig lehetséges az ingatlan-értékbecslési szakterületet művelni. Az ingatlan-értékbecslés szakterületre bejegyzett szakértők többsége nem felel meg a képesítési követelményeknek, sőt a minimálisan elvárható képesítési követelményeket sem elégíti ki. Ezért olyan amilyen a kompetencia rendelet, ezért küszködnek a kirendelő szervek egy-egy szakvéleménnyel. Ma már talán nehezen lehet találni olyan bírósági szervezetet, illetve egyéb hatóságot, aki az elmúlt egy évben ne kritizálta volna az un. kompetencia rendeletet, illetve ne hívta volna fel a figyelmet annak hiányosságaira.

¹⁴ A 7888/2012. számú ombudsmani jelentés megállapítja, hogy az ingatlan-értékbecslés képesítési követelményeit előíró rendelet aggályosnak tekinthető, ezért felkérte a minisztert ennek felülvizsgálatára és módosítására. 22. oldal

¹⁵ 464/B/2006. AB határozat

Például több ombudsmani jelentés,¹⁶ a kormányhivatalok, a Kúria, az OBH, a bíróságok vezetői, a rendőrség és nyomozó ügyészség¹⁷ bírálta az igazságügyi szakértői működést.

A szolgáltatások magas színvonalának biztosítása érdekében az EU irányelv¹⁸ előírja az engedélyezési rendszerek megfelelőségének kötelező vizsgálatát a megkülönböztetés mentesség és az arányosság elve szempontjából, valamint bizonyos elvek betartását a szolgáltatási tevékenységekre alkalmazandó engedélyezési feltételek és eljárások tekintetében. Véleményem szerint a „bizonyos elvek betartásának” követelményébe az egyik legfontosabb EU jogi normája, nevezetesen a szubszidiaritás elve mindenképpen bele kell, hogy tartozzon. Álláspontom szerint egyes szakterületeken a névjegyzékbe vétel és a képesítési feltételek jelenlegi szabályozása súlyosan sérti az irányelv legfőbb célkitűzéseit, többek között például a szolgáltatás magas színvonalának biztosítását.

A jogalkotás során aggályos lehet az is, hogy az igazságügyi szakértői szakterületek, valamint a képesítési és egyéb szakmai feltételek a szakmai felügyeletet gyakorló minisztériummal együtt kerülnek kialakításra. Ugyanis ez olyan, a szubszidiaritás uniós alapelvével ütköző eljárás, amely átveszi egy alsóbb szint szerepét, holott az alsóbb szint – például a szakértői kamara – az ügy eldöntéséhez lényegesen több információval rendelkezik, amelyekkel egy-egy szakmai/képesítési feltétel meghatározható. A jelenlegi szabályozás kógens, azaz nincs mérlegelési jogkör, nincs alkalmassági vizsgálat, nincs mód a szaktudás és alkalmasság felmérésére. Ha valaki megfelel a képesítési feltételeknek, akkor azt be kell jegyezni. Ebből következően, ha nincs mérlegelési jogkör, akkor mi értelme van a névjegyzékbe vételi eljárás során benyújtani a szakmai működés részletes leírását?¹⁹ (munkakörök, gyakorlat, tudományos fokozat, szakmai cikkek, értekezések stb.) Jelenleg „papíralapú” a szakértői listára kerülés, ha mégoly elavult is a diploma, és esetleg semmilyen tapasztalat nincs a háttérben, az alkalmasság vizsgálata nélkül fel kell venni a jelentkezőt, ha az elhibázott koncepción alapuló un. kompetenciarendelemben szerepel ez a diploma.²⁰

Ahhoz, hogy valaki szakértő legyen, kizárólag szaktudás szükséges. Az, hogy a szakértő honnan szerezte az ismereteit, közömbös. Egyetlen szakmai működési kritérium az, hogy a szakkérdésekre vonatkozó válaszokat ismerje.²¹ Nem lehet kétséges, hogy az igazságügyi szakértés a legmagasabb szintű szaktudást követeli meg. Ennek ellenére a szaktudást jelenleg senki sem méri fel, ugyanis a minisztérium a szakértők hozzáértését nem értékelheti, de indokolt a tudományos értékelés bevezetése, például a Magyar Tudományos Akadémia, az egyetemek vagy kutatóműhelyek bevonásával.²² A szakértői kamara évek óta

¹⁶ A 7888/2012. számú jelentés megállapítja, hogy a jogalkalmazói és a szakmai vélemények alátámasztják az igazságügyi ingatlan-értékbecslőkre vonatkozó jogi szabályozás – többek között az Iszr. képzettségi előírásainak - problémáit, ami közvetlenül veszélyezteti a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményének érvényesülését. 21. oldal

¹⁷ Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság bűnügyi igazgatója konkrétan említ néhány problémás szakterületet, mint például a munkavédelmi, a pszichológia, a használati cikkek piaci ár-és értékbecslése

¹⁸ 2006/123/EK irányelve a belső piaci szolgáltatásokról (39) Az engedélyezési rendszer fogalma magában foglalja többek között a tevékenység gyakorlására való jogosultság céljából – jegyezzék be valamely szakma képviselőjeként vagy vegyék nyilvántartásba, jegyzékbe vagy adatbázisba

¹⁹ 1. számú melléklet a 2005. évi XLVII. törvényhez 2. c) pont

²⁰ Dr. Agárdi Tamás: *Az igazságügyi szakértők felelősségéről* (<http://miszk.hu/hir/az-igazsagugyi-szakertok-felelossegerol.html>)

²¹ Németh J. - Kiss Daizy: *A polgári perrendtartás magyarázata*. Complex kiadó Bp. 2007. 1000. oldal

²² Dr. Patyi Gergely: Erősíteni kell a függetlenséget! <http://miszk.hu/hir/patyi-gergely-erositeni-kell-a-fuggetlenseget.html>

eredménytelenül követeli a jogalkotótól, felügyeleti szervektől a szakértők szakmai és egyéb alkalmasságának a folyamatos vizsgálatát. A szaktudás tehát kiemelt jelentőséggel bír, ennek felmérésére ki kellene dolgozni a szakértők névjegyzékbe vételi eljárásának és névjegyzékbe maradásának gyökeres megújítását.

Az előzőekre tekintettel mindenképpen előtérbe kellene helyezni azt a szabályozási lehetőséget, amelyben a végzettség helyett a képzettség, a korszerű szaktudás kap szerepet. A jelenlegi jogszabályok nem veszik figyelembe a személyes tudást, a szakértelmet, a tapasztalatot, ami a mai viszonyokat figyelembe véve túlnyomó részben nem a szervezett oktatás keretében sajátítható el. Az információs társadalmakban a korszerű szaktudáshoz való gyors hozzájutás kizárólag az infokommunikációs eszközökkel biztosítható. Ezen eszközök fejlesztése révén folyamatosan nő az egyéni úton (autodidakta módon) megszerezhető ismeret, illetve információ mennyisége, és javul annak formai és tartalmi minősége is. Nem lehet kétséges, hogy napjainkra az internet vált a legnagyobb és leghatékonyabb tudásbázissá a világon. A megszerzett szaktudás és alkalmasság felmérésére a jelenlegi névjegyzékbe vételi rendszer nem biztosít még minimális mértékben sem lehetőséget. Álláspontom szerint az igazságügyhöz, a kamarához és a szakmájukat a legmagasabb szinten gyakorló szakértőkhöz sem méltó a jelenlegi átláthatatlan névjegyzékbe vételi rendszer. A jelenlegi képesítési feltételeket előíró miniszteri rendelet az előzőekben kifejtettektől fényévnyi távolságra leledzik, előidézve ezzel mindazt, amit az ombudsmani jelentés a szakértői kompetenciák, képzettségi feltételek és a névjegyzék tartalmát illetően szóvá tett.

4. *Kompetencia, alkalmasság és a névjegyzék adattartalma*

A kompetencia az a képesség, hogy az emberek dologi, vagy eszmei vagyont hozzanak létre. Ez egy igen összetett fogalom, öt meghatározó, egymással kölcsönösen összefüggő elemből áll (explicit tudás, jártasság, tapasztalat, értékítéletek, társadalmi közeg.)²³

Dr. Patyi Gergely az Igazságügyi Minisztérium igazságügyi kapcsolatokért felelős államtitkára szerint részletesebb, könnyebben kereshető szakértői lista áll majd az érdeklődők rendelkezésére. Hogy a részletesebb szakértői lista milyen elvek szerint, kiknek a szakmai véleménye alapján kerülhet majd megalkotásra, arról eddig semmilyen információ nem áll rendelkezésre. Véleményem szerint mindenképpen el kellene kerülni azt az eddigi jogalkotási gyakorlatot, mely szerint a szakmai javaslatok nem kerültek figyelembe vételre, talán érdemes lenne ez ügyben felmérni a felhasználói igényeket és tapasztalatokat, valamint megfontolni az ombudsmani jelentésében ez ügyben tett megállapításokat.

Az igazságügyi szakértő meghatározott adatait és a tevékenységével kapcsolatos egyes tényeket²⁴ a névjegyzék tartalmazza, a 2. számú melléklet²⁵ pedig részletesen felsorolja a nyilvántartott adatokat. A nyilvántartott adatok közül nyolc adat nyilvános; a szakértő neve, elérhetőségi címe, területi kamarai tagsága, a szakértői igazolvány száma, a névjegyzékbe bejegyzett szakterület és a bejegyzés időpontja, elektronikus kézbesítés vállalása és a tevékenységével összefüggő közlemények. A felsorolt adatok egyike sem nyújt még minimális tájékoztatást arról, hogy a szakértő szaktudása alapján valóban alkalmas-e a

²³ Karl Erik Sveiby: *A szervezetek új gazdagsága, a menedzselt tudás*. KJK KERSZÖV Kiadó 2001. 93. oldal

²⁴ Például az 5. § (6a) bekezdése; Az ügyben jogerős döntést hozó bíróság az igazságügyi szakértői névjegyzéket vezető hatóságnak bejelenti, ha a szakértő szakvéleménye szakmai megalapozatlansága (a továbbiakban: megalapozatlan szakvélemény) miatt az eljárás elhúzódott vagy az felesleges költséget okozott

²⁵ A melléklet 33. pontban rögzít adatokat, ebből viszont mindössze nyolc adat nyilvános

szakkérdések megválaszolására. A mai korszerű információ-technológia lehetővé teszi az információk gyors áramlását és nagytömegű tárolását, valamint az adatbázisokhoz való könnyű hozzáférést. A technikai feltételek tehát adottak, többek között ezért is érthetetlen a névjegyzék adattartalmának szükségége.

Az ombudsman a névjegyzék adattartalmát illetően megállapítja, hogy „*a névjegyzék több olyan fontos információt nem tartalmaz, mely a kirendelő szervet segítené a legalkalmasabb szakértő kiválasztásában. A szakértői névjegyzék nem részletezi az adott szakterületen belüli kompetenciákat. A kiemelten gyakorlott szakterület nincs feltüntetve és az sem látható a névjegyzékből, hogy a szakértő korábban milyen típusú ügyekben járt el, milyen publikációi, illetve előadásai voltak, amely információkra a szakértő kompetenciájának pontos ismerete végett lenne szükség*”.²⁶

Ha valamely peres eljárásban felvetődik szakértő igénybevétele, akkor a szakkérdések ismeretének függvényében az első lépés a megfelelő kompetenciával rendelkező szakértő kiválasztása. Ehhez a látszólag egyszerű műveletnek a végrehajtásához kellene a kirendelő számára a névjegyzék adattartalmának a lehető legnagyobb segítséget nyújtania, azaz a legtöbb információt biztosítani a képzettség/kompetencia tekintetében. Nem lehet kétséges, hogy a legmegfelelőbb szakértő megtalálása a helyes tényállás megállapításának döntő tényezője. A jelenlegi jogi környezetben az, hogy egy adott ügyben feltett szakkérdések a névjegyzékben szereplő szakértő kompetenciájába, vagy azon kívül esik-e, a névjegyzék alapján a kirendelő szervek által nehezen ítéltető meg, hiszen már különleges szakértelmet igényelhet a szakkérdésnek a szakterülethez való rendelése is.²⁷ A névjegyzék adattartalmának rendkívüli jelentősége van, mert mindenekelőtt ennek kellene ellátni a kirendelő tájékoztatását és segíteni a lehetőség szerint legalkalmasabb szakértő gyors megtalálását.

Az ma már minden érintett fél (kamara, bíróságok, ügyészségek, kormányhivatalok, szakértők stb.) előtt ismeretes, hogy a megfelelő szakértelemmel rendelkező szakértő kiválasztásához a jelenlegi szakértői névjegyzék információ tartalma minden szempontból alkalmatlan. A jelenlegi állapot pedig adatvédelmi és személyiségi jogi védelemmel aligha magyarázható és nem indokolható, hiszen a szakértőnek is az lenne az érdeke, hogy szaktudásáról minél több releváns adat megismerhető legyen. Nincs ott például az iskolai végzettség. Miért titkos ez akkor, amikor a mérnök kamarai névjegyzékben ott van a képesítés. Ott nem ütközik adatvédelmi korlátokba csak az igazságügyi névjegyzékben? Értem én, hogy mégiscsak rendkívül kínos lenne oda írni, hogy például ingatlan-értékbecslés szakterületen valaki középiskolai végzettséggel rendelkezik (már pedig vannak többen is), ugyanakkor szakirányú diplomákkal pedig nem lehet a névjegyzékbe kerülni.

A szakértői bizonyítás rendszerének átfogó reformja több európai tagállamban megtörtént. Például a közelmúltban az Egyesült Királyságban. A szakvélemények mechanikus, kritikátlan felhasználása (*laissez-faire attitűd*), és az ebből adódó hibás döntések vezettek el ahhoz a 2009-ben indult reformfolyamathoz, amelynek elsődleges célja olyan javaslatok megfogalmazása, amelyek biztosíthatják a kizárólag megalapozott, megbízható

²⁶ AJB-7766/2013. számú jelentés: *Az igazságügyi szakértői tevékenységről* 19. oldal.

²⁷ Szaktv. 13. § (4) bek. b) pont szerint „A szakértő köteles közölni a kirendelő hatósággal, ha a feltett kérdések megválaszolása egészben vagy részben nem tartozik azon szakismeretei körébe, amelyekben a szakértő a rá irányadó szabályok szerint jogosult eljárni”

szakvélemények felhasználását. Minthogy a szakértői bizonyítás szabadjára engedése mellett a magyar joggyakorlat is elhanyagolta a kiszámítható és hatékony szempontrendszer kialakítását és így annak hatékony számon kérhetőségét, talán tanulságos lehet annak a transzparens kísérletnek a módja és közbenső eredménye, amely Angliában 2009-től kezdődően zajlik.²⁸

5. *Vitaindító javaslataim*

Mindenekelőtt – a jelenleg hatályos törvényi szabályozással összhangban – szükséges lenne a szakértők kompetenciáját a névjegyzékben pontosan és részletesen körülhatárolni és rögzíteni. Például a törvényi rendelkezésnek megfelelően az ingatlan-értékbecslő tevékenység (kompetencia) olyan önálló feladatkör, amely a szakmai ismereteken alapulva, az ingatlan és az azzal összefüggő vagyonértékű jogok és vagyoni értékek minden elemének értékelésére, az értékelési munkafolyamat minden részletére kiterjed és feltételezi az ingatlanpiac ismeretét is. Az ingatlanvagyon-értékelést szabályozó törvény és annak végrehajtási rendelete előírja, hogy az OKJ 54 3439 02 képesítéssel rendelkező értékelő ismeri és magabiztosan alkalmazza az értékelés alapvető formáit (hozamértékelés, műszaki elvű értékelés, piaci összehasonlító értékelés) és ezek változatait.²⁹ Az említett képzettséggel rendelkezők ismerik és használják a különböző építőipari költségbecslési segédleteket (például ÉKS 2014). A jogszabály felhatalmazása alapján műszaki elvű értékeléssel műszaki értéket is jogosultak meghatározni. Éppen ezért egy ingatlannal kapcsolatos vagyoni perben felesleges lehet (és ütközhet a Pp.177. § (1) bekezdés második mondatával is) az építésügyi műszaki szakértő kirendelése az olyan esetekben, ahol például fő feladatként meg kell határozni az ingatlan piaci értékét, illetve ki kell számítani az egyik peres fél által történő beruházás – például egy szoba padozat burkolat cseréjének – műszaki értékének megfelelő piaci értéknövekedést. A jelenlegi joggyakorlat szerint a műszaki érték meghatározására építésügyi műszaki szakértő, míg a piaci érték meghatározására pedig ingatlan-értékbecslő szakértő kerül kirendelésre.

Vagy például szintén a vagyoni perekben gyakran előforduló társasági üzletrész, illetve vállalkozásértékelés szakterület kompetencia köre a piaci érték, a könyvszerinti érték, a felszámolási érték, az üzleti érték meghatározására terjed ki. Nem lehet kétséges, hogy a kompetenciákat széleskörű szakmai vitát követően a szakterület legkiválóbb képviselőinek kell meghatározni és egységbe foglalni. Mivel a szakértő szakmai szempontból a jelen rendszerben gyakorlatilag ellenőrizhetetlen,³⁰ ezért kiemelten fontos a kompetenciák egyértelmű definiálása.

A névjegyzékbevitel jelenlegi kógens szabályozása helyett az eltérést engedő (diszpozitív) szabályainak kialakítása úgy, hogy a legalkalmasabb szakértők kiválasztásának érdekében a szaktudás felmérése alapján a döntéshozónak legyen lehetősége a mérlegelésre. Az 511/B/2007. számú Alkotmánybírósági határozat szerint „a „*szakmai feltételek emelése az adott foglalkozás gyakorlásának megfelelő színvonalon történő folytatását hivatott biztosítani, amelyet egyfelől a tudományos-technikai fejlődés, másfelől a jogbiztonság megkövetel*”.³¹ A jelenlegi szabályozás egyes szakterületeken – például ingatlan-értékbecslés – az igazságügyi

²⁸ dr. Grósz Tamás: *A szakértői bizonyítás megújításának kísérlete Angliában és Walesben* Büntetőjogi Szemle 2013/1-2 szám 10. oldal.

²⁹ 26/2005. (VIII. 5.) TNM rendelet 1. számú melléklete 7. sorszám

³⁰ AJB-512/2013. számú jelentés 11. oldal

³¹ Lásd még: ABH 2008, 3267, 3272

szakértők számára sokkal enyhébb követelményeket fogalmaz meg, mint a nem igazságügyi szakértők esetében, noha ennek – az igazságügy érdekeire tekintettel - pontosan fordítva kellene történnie. Egy-egy szakvéleményen emberi sorsok, egzisztenciák múlhatnak, ezért magas szintű szakmai ismeretek nélkül egy szakterületet az igazságügyhöz méltó módon nem lehet művelni. Az Alkotmánybírósági hivatkozás egyértelműen megerősíti azt, hogy a legmegfelelőbb szakértők kiválasztásához elengedhetetlen a felvételi eljárás és szükséges a mérlegelési jogkör, mert nélküle nem lehetséges a szakmai feltételek emelése. Diszpozitív szabályozás hiányában nem lehet kiválasztani a szakterület legkiválóbb, legfelkészültebb művelőit. Minden kétséget kizáróan ki kell dolgozni a szakértők névjegyzékbevételek új eljárásrendjét, kialakítani a felvétel egységes szempontrendszerét, meg kell határozni a szakértői alkalmasság legfontosabb feltételeit.

Vissza kell állítani a felvételi rendszert, ugyanis a szakértői alkalmasság nem kizárólag szakmai alkalmasságot, hanem többek között például kommunikációs képességet, vitaképességet is jelent. „Bizonyos szolgáltatási tevékenységekre az érvényes engedélyek megadásához szükséges lehet az illetékes hatóság által a kérelmező szóbeli meghallgatása annak érdekében, hogy felmérjék a kérelmezőnek a szóban forgó szolgáltatás nyújtására való személyes képességét és alkalmasságát.”³² A felvételi eljárás alkalmat adna arra is, hogy megismerhető legyen az, hogy megvannak-e a szakterület gyakorlásához szükséges tárgyi feltételek, vagy egyáltalán számlaképes-e a szakértőjelölt (jelenleg van olyan bejegyzett szakértő, aki nem számlaképes, mert nincs adószáma).

Az igazságügyi szakértői névjegyzék vezetés európai gyakorlatáról kevés adat áll rendelkezésemre, ezért igen fontos lenne ez ügyben az európai országok jogi szabályozását megismerni.³³ Azonban az mindenképpen látható, hogy az európai országok jelentős többségében a névjegyzék vezetése kamarai, vagy valamely bírósági szervezet hatáskörében van.³⁴ Arra a kérdésre, hogy hol is a legoptimálisabb a szakértőjelölt alkalmasságának, illetve névjegyzékbevételek eldöntése, azaz melyik szervezet a legalkalmasabb erre a nem kevésbé fontos feladatra, egyértelmű a válasz. A szubszidiaritás elvét figyelembe véve csak is az a szervezet lehet a legalkalmasabb erre a feladatra, ahol a legtöbb információ áll rendelkezésre a szaktudás megítéléséhez. A névjegyzék vezetésének helyét illetően megvitásra ajánlom, hogy a fentiekben kifejtett indokok alapján a jogalkalmazó az igazságügyi miniszternek mielőbb tegyen javaslatot arra, hogy a névjegyzék vezetése kerüljön az OBH, vagy kamarai hatáskörbe.

A Szaktv. és az Iszr. hatálybalépése óta eltelt mintegy nyolc év bebizonyította, hogy e területen is szükség van a vonatkozó jogszabályok pontosítására, kiegészítésére, illetve egyes szakterületeken teljesen új szabályozásra van szükség.³⁵ A jogalkotás folyamatát egyébként sem szabad egy jogszabály kiadásával befejezettnek tekinteni, az újabb és újabb szabályozási

³² 2006/123/EK irányelve a belső piaci szolgáltatásokról (53)

³³ Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből I.1) Nemzetközi kitekintés, első sorban az Egyesült Államok, Anglia és Németország jogi szabályozására

³⁴ Pl. Ausztria a tartományi bíróság elnöke a felesketett és certifikált igazságügyi szakértői elektronikus listára felvesz www.euroexpert.org

³⁵ Például az egyes vagyonelemek értékelésével összefüggő szakterületek egységes szabályozását kellene megvalósítani igazságügyi vagyoneértékelés elnevezéssel. (ezzel összefüggésben külön tanulmányban tesztek javaslatot)

igényekhez igazodva a jogalkotónak is meg kell tenni a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a változásokhoz igazítsa a meglévő jogszabályokat.³⁶

A kirendelés első lépéseként az eljáró bírónak mindenképpen azonosítani, illetve kontrolálni szükséges a szakértő szakismeretét az adott speciális tudományterületen, ezt pedig jelenleg kizárólag a névjegyzék információ tartalma alapján teheti meg. A névjegyzék hiányosságaira utaló ombudsmani jelentés szükségesnek véli feltüntetni az olyan adatokat, amelyek releváns információt tudnának nyújtani a kirendelőnek a legalkalmasabb szakértő kiválasztásához. Ilyen adat elsősorban a szakértő végzettségei, képzései, kompetenciák, kompetenciáján belül a kiemelten gyakorlott részterület, publikációk, előadások és igen fontosnak tartanám az elmúlt időszakban készített szakvéleményekből összeállított referencia munkák (legalább tíz referencia) listáját.

A legmegfelelőbb szakértő kiválasztását a névjegyzék az eddigieknél több tartalmi elem kötelező előírásával igyekezne biztosítani, amelyek a szakértő személyével kapcsolatos bizalom, illetőleg a bizonyíték meggyőző erejét növelhetik. Jelenleg nincs olyan a bírák számára közvetlenül elérhető információ, mint például a szakértő szakvéleményei hány esetben jelentettek alapot a megalapozott tényállás megállapítására, illetve hányszor került sor a szakvélemény bizonyítékok köréből történő kizárására. Azaz szükség lenne egy rövid és közérthető összefoglalására azon korábbi eseteknek, bírósági döntéseknek ahol a szakértő szakvéleményei nem voltak alkalmasak a megalapozott tényállás megállapítására. Erre utal a szakértői tevékenységről szóló törvény 2013. VII. 1-től hatályos rendelkezése akkor, amikor előírja, hogy az ügyben jogerős döntést hozó bíróság az igazságügyi szakértői névjegyzéket vezető hatóságnak bejelenti, ha a szakértő szakvéleménye szakmai megalapozatlansága (a továbbiakban: megalapozatlan szakvélemény) miatt az eljárás elhúzódott vagy az felesleges költséget okozott.³⁷ Hogy ez az eltelt egy év alatt mennyire működik a gyakorlatban, azt nem lehet tudni, de az bizonyos, hogy ez a névjegyzékben szereplő adat nem nyilvános és a kirendelő számára sem hozzáférhető.

Az ombudsmani jelentés szerint a jogalkalmazók nem kapnak információt arról sem, hogy az adott szakértőnek van-e szabad kapacitása. Ebből a szempontból jelentős lenne annak a ténynek a bejegyzése, hogy a szakértő főállásban, vagy mellékállásban végzi-e a tevékenységét. Ugyanis a szakértői tevékenységet hivatásszerűen végző személytől az időszerűség jobban elvárható, mint attól a szakértőtől, aki a főállása mellett hétféteken és esténként végzi tevékenységét.

Álláspontom szerint a fentebb felsorolt javaslataim, illetve a névjegyzék adattartalmának megújítása és az adatoknak nyilvánossá tétele érdemben járulhatna hozzá a kirendelő megfelelő tájékozódásához és a legalkalmasabb szakértő kiválasztásához.

Csirmaz László
igazságügyi szakértő,
vagyonértékelő

³⁶ Dr. Horváth Gyöngyi: *Az igazságügyi szakértői tevékenység egyes kérdései* Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 29. oldal.

³⁷ 2005. évi XLVII. törvény 5. § (6/a) bekezdés és a 2. sz. melléklet q) pontja megalapozatlan szakvélemény adásának ténye, az ügyre történő utalással;